

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy

Pavλίna Kejíková

3. ročník – kombinované studium
obor: Učitelství pro mateřské školy

ROZVOJ DĚTSKÉ KRESBY A GRAFOMOTORIKA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Petr Exler, Ph.D.

Olomouc
2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Pavλίna Kejíková

V Brně 13. 6. 2010

Děkuji Mgr. Petru Exlerovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, poskytování rad a velmi vstřícný přístup.

Obsah:

ÚVOD.....	6
1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ.....	7
1.1 období prenatální.....	7
1.2 období perinatální.....	7
1.3 období novorozenecké.....	7
1.4 období kojenecké.....	8
1.5 období batolecí.....	10
1.6 předškolní období.....	11
2 HLEDISKA POSUZOVÁNÍ ŠKOLNÍ ZRALOSTI A PŘIPRAVENOSTI.....	14
2.1 biologické:.....	14
2.2 kognitivní:.....	15
2.3 emoční:.....	15
2.4 sociální:.....	15
2.5 morální:.....	16
2.6 motivační:.....	16
3 GRAFOMOTORICKÝ ROZVOJ DÍTĚTE.....	18
3.1 Tabulky grafomotorického vývoje dítěte.....	18
3.2 Vývoj dětské kresby.....	20
3.3 Správné držení psacího náčiní.....	22
3.4 Nesprávné držení psacího náčiní.....	23
3.5 Správná poloha těla při kreslení a psaní.....	25
3.6 Lateralita.....	26
3.7 Kreslení a psaní levou rukou.....	27
3.8 Motorická cvičení.....	27
3.9 Přípravné grafomotorické cviky.....	29
4 GRAFOMOTORICKÝ ROZVOJ A DĚTSKÁ KRESBA.....	31
4.1 Cíl práce.....	31
4.2 Charakteristika zařízení.....	31
4.3 Vlastní šetření.....	33
4.4 Závěry vlastního šetření, návrhy pro praxi.....	40

ZÁVĚR	42
Seznam použitých pramenů a literatury	43
Seznam příloh	46
ANOTACE	

ÚVOD

V knize Renaty Mlčákové je pojem grafomotorika vysvětlen jako *specifická motorika, koordinovaná pohybová aktivita při grafických projevech (kreslení, psaní apod.)*. (2009, str. 10) A kreslení je přirozenou součástí vývoje dítěte, i když některé děti kresbu jako takovou nevyhledávají a kreslí velmi málo nebo i vůbec. Ale ve většině případů je pro dítě činností, ze které má radost, díky které se může realizovat, něco nového vytvořit nebo něco vyjádřit.

Díky kresbě je možné poznat osobnost dítěte, vyčíst z ní co prožívá, co cítí. Interpretace obrázku je však velice složitá a není možné ji provádět libovolným způsobem. Důležité je hlubší porozumění, dlouhodobější studium této problematiky a také odborné psychologické znalosti. V neposlední řadě je podstatná také praxe v oboru, jelikož každé dítě je specifická osobnost, a proto také nelze jednoznačně určit co která kresba znamená a přikládat jednotlivým prvkům přesný a neměnný význam bez znalosti okolností.

Cílem mé práce bylo, všimnout si rozdílů v grafomotorickém vývoji u zvolených dětí. Sledovat jejich pokroky, obtíže a přístup ke kresbě jako takové.

K hodnocení a porovnání jsem využila grafomotorických listů a portfolia kreseb dítěte od nástupu do mateřské školy až po dosažení předškolního věku. Přiložila jsem také kazuistiky.

Svou práci jsem rozdělila do čtyř částí. V první části jsem nastínila vývoj dítěte z hlediska vývojové psychologie od období prenatálního po předškolní věk. Ve druhé části jsem se zabývala hledisky posuzování školní zralosti a přístupem Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Třetí část je zaměřena z teoretického hlediska na grafomotorický vývoj dítěte a vývoj dětské kresby. Dotkla jsem se také problematiky laterality a přístupu k dítěti upřednostňujícímu levou ruku. Čtvrtá, praktická část, obsahuje kazuistiky a příklady prací dětí s hodnocením a popisem. Děti, u kterých jsem svůj výzkum prováděla dobře znám, jelikož docházely do mateřské školy, ve které jsem zaměstnána a navštěvovaly mou třídu.

1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ

Dítě během svého vývoje prochází několika obdobími, která se odlišují nápadnými znaky a biologickými, sociálními a psychickými změnami. (Skorunková, R. 2008)

Jsou to:

1.1 období prenatalní

- jedná se o období od početí do porodu

Období prenatalní se dělí na:

období koncepční (trvá asi 14 – 21 dní)

období embryonální (trvá asi od 3. týdne do konce 12. týdne)

- v embryonálním období se tvoří základ všech orgánů, neboli tzv. organogeneze

období fetální (trvá od 12. týdne po narození)

- na začátku tohoto období se již začíná formovat lidská podoba. Dochází k růstu, diferenciaci a zrání orgánů, některé z nich již začínají fungovat. (Švigelová, D. 2003)

1.2 období perinatální

- jedná se o období porodu a těsně kolem porodu (Švigelová, D. 2003)

1.3 období novorozenecké

- jedná se o období přibližně 4 – 6 týdnů.

V tomto období se dítě adaptuje a přizpůsobuje se podmínkám nového prostředí.

Novorozenec se rodí obvykle v 38. – 42. týdnu těhotenství a jeho průměrná porodní hmotnost je přibližně kolem 3300 – 3400 g a jeho délka je asi 50 cm.

U zdravého donošeného novorozence jsou vyvinuty základní nepodmíněné reflexy – hledací, sací, polykací, vyměšovací, obranné, úchopové a polohové. Ty mu umožňují se vyrovnat s novým prostředím. Po narození novorozenec také reaguje na podněty z vnitřního i vnějšího prostředí, jako je chlad, teplo, dotyk, hlad, zvuky, změnu polohy, světlo apod..

Po stránce zrakové novorozenec vnímá do vzdálenosti 25 – 30 cm, což je vzdálenost při kojení. Rozvoj barvocitu je až ve 3. měsíci. (Švigelová, D. 2003)

Nervový systém není ještě dokončen (zrání kůry, struktura mozku,...), bude ještě pokračovat. Novorozené dítě je plně závislé na matce a její péči, není schopné samostatného života. Již brzy po porodu jsou však patrné počátky učení a jsou spojeny s uspokojováním biologických potřeb.

(Novotná, L. Hrochová, M. Miňhová, J. 2004)

1.4 období kojenecké

- je to období trvající od 4. – 6. týdne do 12. měsíce. Toto období se vyznačuje velmi rychlým vývojem celé osobnosti. Bývá také často označováno jako fáze receptivity, tzn. otevřenosti k podnětům z okolního světa. (Švigelová, D. 2003)

Toto období je velmi bohaté na změny v motorické i psychické oblasti, ty jsou dány postupným zráním CNS. Kojenecké období je také často označováno za etapu primárního uvědomování sebe sama. (Novotná, L. Hrochová, M. Miňhová, J. 2004)

V rozvoji poznávacích procesů hraje hlavní úlohu motorika a vnímání, proto je označováno jako senzomotorické. A to především zrakové vnímání, neboť je poměrně snadným zdrojem velkého množství informací.

U kojence dochází také k vývoji řeči, který můžeme rozdělit na tzv. předřečová období – fáze broukání a žvatlání a vývoj vlastní řeči. (Švigelová, D. 2003)

Nejdůležitější mezníky ve vývoji kojence:

❖ 3. měsíc:

- pozitivně reaguje na obličej a umí ho odlišit od okolních objektů
- při lehu na zádech zaujímá symetrickou polohu a ruce má rozevřené
- na klíně umí sedět s oporou, drženo pod paží, hlavu má vzpřímenou, ale ještě se kymácí, páteř tvoří oblouk
- při lehu na břicho se snaží opírat o lokty, hlavu má vztyčenou a oči směřují dopředu, tzv. „pase koníčky“
- začíná vydávat první hlásky – brouká si – jedná se o první předřečový projev na reflexní bázi.

(touto fází prochází i neslyšící děti, jedná se totiž o projev vrozené dispozice)

❖ 6. – 8. měsíc:

- snaží se přidržet podaných prstů a přitahuje se do sedu
- sedí vzpřímeně, ale s oporou, hlava se nekymácí a páteř je zakřivena v bederní části
- bez opory je již schopno se chvilku udržet v sedu
- začíná lézt a také stát s oporou
- za zvukem se otočí správným směrem
- převažuje dlaňový úchop

Kolem 6. – 8. měsíce již dítě začíná rozlišovat mezi známou a neznámou tváří. V této době začíná hrát matka v citovém životě dítěte hlavní roli. Dítě pociťuje strach z cizích lidí a dává najevo úzkost při odloučení, jedná se o separační úzkost.

Mezi 6. – 8. měsícem začínají kojenci také žvatlat, jedná se o tzv. druhý předřečový projev. U žvatlání se již jedná o výsledek interakce vrozených dispozic a učení.

❖ 9. měsíc:

- dítě sedí pevně, je vzpřímené, nepadá, zvládne se v sedu pohybovat, hrát si, zvládne se bez pomoci posadit
- začíná lézt po kolenou s dopomocí
- zvládne se postavit a jít s přidržováním se oběma rukama
- díky převažujícímu klešťovému úchopu (tj. mezi konce palce a ukazováku) zvládne uchopování i drobnějších předmětů

začíná také věci záměrně pouštět a sledovat je zrakem, což je obtížnější než úchop (tím se rozvíjí koordinace ruky a oka) (Švigelová, D. 2003)

❖ 12. měsíc:

- dítě volně stojí, chůzi zvládá již jen za podpory jedné ruky, v tomto věku obvykle zvládne i první samostatné kroky
- s pomocí pije z hrnku, kouše rohlík, který drží samo, jí lžičkou, ale velmi nečistě, snaží se pomáhat při oblékání
- k dorozumívání používá tzv. dětský žargon, jedná se o slůvka s nejistým významem, kterému rozumějí pouze rodiče. Snaží se také napodobovat různé zvuky (auto, zvíře apod.).

- s tužkou zachází jako s jinými předměty – tluče s ní apod. Pokud se pokouší o kreslení na papír, jedná se o víceméně nahodilé tahy, které přesahují papír

Díky rozvoji jemné, hrubé motoriky a lokomoce může dítě zasahovat do okolního světa a také přispívá k jeho postupné emancipaci, která pokračuje v další vývojových obdobích. (Švigelová, D. 2003)

1.5 období batolecí

- jedná se o období od 1 do 3 let. Pokračuje prudký rozvoj celé dětské osobnosti, a to zejména v rozvoji hrubé a jemné motoriky, lokomoci a řeči.

Dítě opouští lezení a začíná bezpečně chodit, běhat, a to i po nerovném terénu. Zvládne také chůzi do schodů, nejprve s dopomocí a s přisunováním jedné nohy, později se jedná o chůzi střídavou a nepotřebuje oporu. Tu zvládá většinou až ve 4 letech – jedná se o ukončený vývoj chůze.

Největší rozvoj však zaznamenává řeč. Aktivní zásobu postupně tvoří až 200 slov. Dítě už rozumí většině slov a začíná používat krátké věty o dvou slovech. (Švigelová, D. 2003) Slovník se rozšiřuje zejména pomocí otázek: „Co je to?“, „Kdo je to?“ a „Kde je to?“ Později si dokáže říci o jídlo, hračky apod., ale také zvládne opakovat krátké říkanky a učí. V řeči se však značně projevují individuální odlišnosti. (Skorunková, R. 2008)

Myšlení dítěte je soustředěno pouze na přítomnost nebo na nejbližší budoucnost. Jde o tzv. období předpojmového myšlení. (Švigelová, D. 2003)

Vnímání se dále rozvíjí, v oblasti prostorového vnímání se dítě orientuje v pojmech nahoře, dole, méně, vpředu, vzadu. Nedokáže však ještě rozlišovat výrazy vpravo, vlevo, nedokáže odhadnout velikost a také perspektivu.

Dítě se učí poznávat a pojmenovávat základní barvy.

V tomto období se u dítěte rozvíjí vlastní identita, dítě si uvědomuje sama sebe. Dítě se začíná prosazovat, jedná se o tzv. období vzdoru a negativismu. U každého dítěte bývá různě vyhraněné a intenzivní. Má většinou roční trvání.

Mezi 2. – 3. rokem se objevuje tzv. „jáství“, neboli období, kdy dítě vnímá sebe sama jako jedinečnou bytost.

Velký pokrok se projevuje také v sebeobsluze, samostatnosti a sociálním vývoji.

Hru dítěte nazýváme jako paralelní, souběžnou. (vedle sebe)

Dítě je v tomto období stále velmi závislé na matce, ale postupně se vyrovnává i s odloučením. (Švigelová, D. 2003)

1.6 předškolní období

- jedná se o období od 3 – 6 až 7 let dítěte, neboli po vstup dítěte do školy, což je velmi významný vývojový a sociální mezník. Pro dítě v tomto období je nejdůležitější se prosadit a je velmi aktivní.

Po pohybové stránce je dítě velice zdatné, dále se rozvíjí v motorice, zručnosti, kresbě, řeči, myšlení a dalších poznávacích procesech. Vytváří se také v oblasti sociální a emoční.

Myšlení se soustřeďuje na konkrétní činnost, jedná se o tzv. fázi názorného, intuitivního myšlení. Je závislé na aktuální situaci a vázané na přítomnost.

Dítě si také pomáhá v orientaci ve světě fantazií, ta se nejvíce projevuje ve hře, kresbě a vyprávění dítěte.

V předškolním věku má dítě obvykle poměrně dobrou mechanickou paměť, je schopno si zapamatovat spoustu písniček a básniček.

Předškolák by měl postupně pojmenovat hlavní barvy a základní geometrické tvary. Dokáže podat základní informace o sobě, jako je jméno, adresa, věk.

Pokračuje také vývoj hrubé a jemné motoriky a senzomotorické koordinace. (Švigelová, D. 2003)

Velký pokrok je zřejmý také ve vývoji kresby. Dítě zvládne napodobovat podle předlohy i složitější geometrické tvary. Ve třech letech nakreslí obrázek a teprve dodatečně jej pojmenuje. Ve čtyřech letech už kreslí s konkrétním záměrem, ale výsledek obvykle záměru neodpovídá. V pěti letech už se záměr s výsledkem kresby shoduje. Zvláštní kapitolu tvoří kresba lidské postavy. Ta je reálnější, propracovanější a detailnější. Ve čtyřech letech má kresba postavy podobu hlavonožce. V pěti letech už je kresba detailnější a postava už má i hlavní části těla. V šesti letech je už postava propracovaná, s detaily. (Švigelová, D. 2003)

Vývoj řeči je velmi prudký. Dítě od tří let začíná postupně používat složitější věty, rychle se mu rozšiřuje slovní zásoba. Na konci období dítě mluví bez výraznějších agramatismů. (Švigalová, D. 2003) U některých dětí však i v předškolním věku přetrvává tzv. dětská patlavost (dyslalie). V předškolním věku probíhá druhé období otázek, zajímá ho především „Jak to dělá?“ a „Proč to dělá?“. Objevuje se také tzv. egocentrická řeč, dítě si povídá samo pro sebe. (Skorunková, R. 2008)

S rozvojem řeči také souvisí rozvoj sluchového vnímání. Mezi 4. – 5. rokem dítě rozlišuje slova ve větě. K tomu mu napomáhají říkadla, jelikož řeč rytmizují a celek věty také dělí do menších částí. Dítě postupně zvládne sledovat i jednotlivé slabiky ve slovech. Kolem 5. roku už děti vnímají také jednotlivé hlásky. Nejprve dokáží určit první hlásku ve slově, později také poslední. Nejobtížnější je pro dítě určovat hlásku uprostřed slova.

Předškolní dítě vnímá zejména přítomnost a vnímání časových vztahů je pro ně ještě stále obtížné.

Dítěti stále činí problémy prostorové vztahy.

Nejdůležitějším socializačním činitelem je pro dítě stále rodina, ale dítě už také vyhledává společnost vrstevníků a je schopen společné a kooperativní hry. Dítě je také velmi soutěživé. Dítě se postupně ztotožňuje s novými sociálními rolemi, jako je například role předškoláka v mateřské škole. (Švigalová, D., 2003)

Na závěr předškolního období by mělo být dítě relativně samostatné a ukázněné. Mělo by být sociálně a emočně přiměřeně vyspělé a zralé. Mělo by mít rozvinuté poznávací procesy, řeč i motoriku. Mělo by být schopno dokončit započatou činnost a při práci by mělo být vytrvalé a soustředěné přiměřeně svému věku. To vše je nezbytné pro vstup do školy. (Švigalová, D., 2003)

S tím souvisí další kapitola, ve které se zaměřím na posuzování školní zralosti a připravenosti.

Vyšetření školní zralosti provádí pedagogicko-psychologické poradny. Jedná se o vyšetření psychologické a speciálně pedagogické. Pokud se jedná o jedince se zdravotním postižením, provádí diagnostiku speciálně pedagogická centra, která se zaměřují na určitý druh postižení (sluchové, zrakové, tělesné, apod.). Pokud jde

o posouzení somatického a zdravotního stavu, provádí diagnostiku pediatr, případně ve spolupráci s odborným lékařem. (Švigalová, D., 2003)

2 HLEDISKA POSUZOVÁNÍ ŠKOLNÍ ZRALOSTI A PŘIPRAVENOSTI

Dle rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání je *úkolem institucionálního předškolního vzdělávání doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Má také usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu.* (2004, str. 7)

Cílem předškolního vzdělávání je dosažení vytvoření základů klíčových kompetencí, které mají podpořit příznivý vývoj a vzdělávání dítěte.

- Jsou to:
1. kompetence k učení
 2. kompetence k řešení problémů
 3. kompetence komunikativní
 4. kompetence sociální a personální
 5. kompetence činnostní a občanské

Hlediska posuzování školní zralosti a připravenosti:

Pro dítě je nástup do školy významným mezníkem v životě. Stává se školákem. To je však podmíněno dosažením určitého věku a také odpovídající vývojové úrovni.

Školní zralost jsou kompetence, závislé na procesu zrání a školní připraveností můžeme označit schopnosti, které se rozvíjejí učením.

(Skorunková, R 2008)

2.1 biologické:

Jedná se o dosažení tělesné zralosti, ta pak umožňuje dítěti fyzicky zvládat nároky povinné školní docházky (delší sezení, apod.) (Skorunková, R 2008)

- hodnotí se somatický a zdravotní stav dítěte. Hodnocení provádí pediatr, případně jiným odborným lékařem (psychiatrem, foniatrem, neurologem apod.) (Švigelová, D. 2003)
- podstatný je chronologický (fyzický) věk dítěte, ten je u nás stanoven dovršením šesti let k 31. 8. Může však dojít k odložení vstupu dítěte do školy

- součástí hodnocení je tzv. filipínská míra: natažená pravá ruka přes vzpřímenou hlavu dosáhne na levý ušní lalůček a naopak
- posuzuje se také zdravotní stav dítěte, a to především u dítěte zdravotně postiženého – s tělesnými, smyslovými vadami, ale také chronicky a dlouhodobě nemocného (Švigalová, D. 2003)

2.2 kognitivní:

Kognitivní zralost souvisí se zráním CNS – zkvalitňuje se koncentrace pozornosti, dítě se vydrží déle soustředit a vydrží také déle pracovat. Rozvíjí se také senzomotorická koordinace a sluchová diferenciaci. (Skorunková, R 2008)

- patří sem vyšetření inteligence (provádí je pouze psycholog)
- zjišťování laterality – provádí se standardizovaným testem (zjišťuje psycholog nebo speciální pedagog)
- prověřuje se také obecná informovanost dítěte, tzn. znalost barev, počet 1 – 10
- Podkladem pro psychologické a speciálně pedagogické hodnocení je také vyjádření a posouzení učitelky MŠ. (Švigalová, D. 2003)

2.3 emoční:

Pokud by dítě nedosáhlo potřebné emoční a sociální zralosti, znamenala by pak pro ně školní docházka nadměrnou psychickou zátěž. Musí také zvládnout rozlišovat různé sociální role a respektovat normy chování. (Skorunková, R 2008)

- je důležité, aby se dítě zvládlo na určitý čas odloučit od rodiny
- hodnotí se také sebekontrola (Švigalová, D. 2003)

2.4 sociální:

- jedná se o schopnost dítěte přijmout roli školáka se všemi povinnostmi
- je důležitá přiměřená samostatnost, schopnost pracovat ve skupině dětí, podřídit se a také přijmout cizí autoritu (Švigalová, D. 2003)

2.5 morální:

- dítě rozlišuje co je dobré a co ne, chápe základní normy a hodnoty (Švigelová, D. 2003)

2.6 motivační:

- zjišťuje se především zralost pro plnění úkolů, přiměřená vytrvalost, schopnost začít a dokončit činnost, cílevědomost
- výraznou roli v motivaci dítěte ke školní práci hraje také rodina (Švigelová, D. 2003)

Emoční, morální, motivační a sociální hledisko je posuzováno v rámci psychologického a speciálně pedagogického vyšetření. Orientačně opět může posuzovat také učitelka MŠ. (Švigelová, D., 2003)

Příklady metod zjišťování školní zralosti a připravenosti:

- ❖ Jiráskův test školní zralosti
 - jde o standardizovaný test, je tedy nutné zachovat standardní podmínky (záznamový arch, jednotné instrukce i vyhodnocení)

Test se skládá ze tří subtestů:

1. kresba mužské postavy
2. nápodoba psacího písma
3. obkreslení skupiny teček

Tento test se nemá používat za přítomnosti rodiče.

Hodnotí se pomocí pětibodové škály (nejlepší výkon 1 bod a nejhorší 5 bodů)

Dále se používá Jiráskův Test verbálního myšlení, který se zaměřuje na myšlenkové operace, řeč a vědomosti. Tento test je zaměřen spíše na školní připravenost než zralost.

Dalším příkladem testu je Reverzní test od Ake W. Edfeldta. Jeho pomocí se zjišťuje schopnost rozlišovat podobnosti, shody a rozdíly. Dítě vyhledává mezi dvojicemi obrázků ty, které se mezi sebou liší a ty má přeškrtnout.

(Švigelová, D. 2003)

Pokud se ve výše zmíněných oblastech (biologické, kognitivní, emoční, morální nebo sociální) objeví nedostatky, je nutné nalézt příčiny a případně zvážit odklad povinné školní docházky. (Švingalová, D., 2003)

3 GRAFOMOTORICKÝ ROZVOJ DÍTĚTE

Ze začátku se jedná zejména o radost z pohybu ruky, z nakreslených barevných čar na papíru. Velmi často vyhledává ke svým výtvarným projevům různé materiály, jako jsou například stěny, ale také části nábytku, hračky apod.

Záměrné úsilí něco nakreslit se objevuje až později. Prvotní „kresby“ vznikají bez konkrétního záměru a kontroly. S rozvojem jemné motoriky, zrání centrální nervové soustavy se kresba zdokonaluje, zpřesňuje a pohyb ruky při vlastní kresbě se zjemňuje.

Grafomotorika dítěte se rozvíjí v etapách, ale zejména individuálně. Je však dán fyziologický postup. Proto se děti určitého věku projevují alespoň přibližně stejnými znaky kresby, později písma. Může docházet ke zrychlení či zpomalení grafomotorického vývoje vzhledem k individuálním zvláštěm. (Lipnická, M., 2007)

3.1 Tabulky grafomotorického vývoje dítěte

Tabulka grafomotorického vývoje (Lipnická, M., 2007, str. 7)

<i>Věkové období</i>	<i>Grafomotorické období</i>
<i>1 – 2 roky</i>	<i>experimentuje s uchopováním pastelky, pastelku drží v dlani, pastelku vede těžkopádně a křečovitě, čmárá bez záměru kdekoliv a na cokoliv, při kreslení pohybuje celou rukou,</i>
<i>2 – 3 roky</i>	<i>k uchopení pastelky začíná správně používat tři prsty, pastelkou pohybuje spontánně, většinou už po papíru, v kreslení kruhu a přímky napodobuje dospělého, krouživě čmárá klubíčka a spirály, kreslí svislé a vodorovné čáry, nakreslené tvary pojmenovává, postupně si fixuje správné držení pastelky,</i>
<i>3 – 4 roky</i>	<i>znázorňuje postavy kreslením kruhových tvarů, čarami vyznačuje končetiny (kreslí tzv. hlavonožce), napodobováním kreslí kruh, spirály a sluníčka, začíná kreslit čtverec, trojúhelník, kříž (řecký nebo diagonální), ale pojmový obsah těchto tvarů si neuvědomuje,</i>

4 – 5 roků	<i>kresba přechází do obrázkové stadia, kreslí postavu s trupem a končetinami, v kresbě začíná kombinovat různé tvary, nepřesně vybarvuje předkreslené tvary, v námětech kresby se obsahově zaměřuje na svět okolo sebe, rozvíjí se jeho vnímání tvarů a barev,</i>
5 – 6 let	<i>Kreslí hlavní části postavy s trupem, kresba je obsahově bohatá, body spojuje čarou, dokáže používat štětec, kreslí postavu se všemi jejími částmi, znázorňuje geometrické tvary, dům, sluníčko, plot, auto, stromy s větvemi a korunou, napodobuje velká tiskací písmena i jiné zjednodušené symboly – oblouky, vlnovky, smyčky, kombinované čáry.</i>

Grafomotorický vývoj podle Looseové, Piekertové, Dienerové, 2001

(Mlčáková, R. 2009, str. 33)

Věk (přibližně)	Motorika
2 – 4 měsíce	▪ náhodné uchopení
4 – 6 měsíců	▪ radiálně-palmární (dlaňový) úchop
11 – 13 měsíců	▪ jemný pinzetový (klíčkový) úchop ▪ izolované používání ukazováčku
16 – 18 měsíců	▪ první zkušenosti s tužkami – spíše náhodné
18 – 24 měsíců	▪ koordinované pohyby ▪ je možné strukturovat list papíru, jíst lžící ▪ začíná řízení pohybu (stop – nový začátek) ▪ dovnitř otočený příčný úchop
2 – 3 roky	▪ pohyby při kreslení jsou koordinovanější a jemnější ▪ formy jsou rozmanitější, zprvu hranaté, pak kulaté ▪ používání prvních prvků písma ▪ začíná intenzivní čmárání ▪ dítě může listovat stránkami

3 – 4,5 roku	<ul style="list-style-type: none"> ▪ začínají pravidelné, kontinuální pohyby při kreslení ▪ zlepšují se tvarové variace ▪ příčný úchop s nataženým ukazováčkem ▪ dítě může kreslit čáry izolované a klikaté, provádět pohyby určitým směrem, linie jsou diferencovanější ▪ tužku drží v prstech ▪ dítě může kreslit kruhy (nejprve otevřené – později zavřené) ▪ pohyby se mohou cíleně vracet k výchozímu bodu, umí vymalovat kruh
4,5 – 5 let	<ul style="list-style-type: none"> ▪ smysluplná kresba „hlavonožce“ představujícího panáčka ▪ grafické formy jsou uspořádány tak, že dávají smysl ▪ dovede uchopit štětec ▪ dva body spojené čarou ▪ od pěti let jsou možné vědomé změny směru při pohybu tužkou ▪ dítě umí nakreslit kříž ▪ možné nepřetržité, více či méně pravidelné pohyby
5 – 7 let	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dítě umí obkreslit a také samostatně namalovat velké postavy ▪ kreslí se správně uchopenou tužkou
6 – 7 let	<ul style="list-style-type: none"> ▪ je možné psaní a kreslení v linkách, kresby i písmo se zmenšují
7 – 8 let	<ul style="list-style-type: none"> ▪ písmo je spojitější a plynulejší
od 8 let	<ul style="list-style-type: none"> ▪ písmo se individuálně vyhraňuje

3.2 Vývoj dětské kresby

Vývoj dětské kresby prochází několika stádii:

Období „skvrn“

K tomuto období uvádí Roseline Davido (2001, str. 21), že *kdyby rodiče umožnili dítěti, kterému ještě není rok, aby „malovalo“, zcela určitě by dělalo „skvrny“.* Většina rodičů se však právem obává neblahých důsledků.

Období „čmáranic“

Toto období se týká dětí ve věku kolem jednoho roku. Dítě většinou čmárá všemi směry, jedná se o velmi neobratné pohyby. Dítě si totiž ještě neuvědomuje vypovídací hodnotu kresby.

Tyto „čmáranice“ se dají ovšem interpretovat. Pokud dítě kreslí silné čáry a zabírají na papíře hodně místa, usuzuje se, že je dítě šťastné a spokojené. Naopak je tomu u dítěte nevyrovnaného, to tužku brzy zahodí. Důležité je také držení tužky. Špatné držení tužky může znamenat i duševní opoždění dítěte. Je známo, že dětem, které se správně nevyvíjejí, činí správné držení tužky problémy. (Davido, R., 2001)

Období „čárání“

V tomto období je již patrný určitý záměr v kresbě dítěte, ten se však během kresby mění a často zůstává obrázek nedokončen, často se záměr objevuje až při dokončování kresby. Dítě pak svůj obrázek nějak pojmenuje. Ten mu buď něco připomíná nebo se jedná pouze o okamžitý nápad. Dítě se snaží napodobit dospělého. Držení tužky se zlepšuje.

Ve věku 2 – 3 let se dítě snaží napodobovat písmo, kreslí proto uzavřené smyčky. (Davido, R., 2001)

První kresby mají většinou obloukovitý konvexní tvar a dítě je kreslí velkými tahy – mohou být až 20 cm, a to různými směry. Při kreslení dítě pohybuje také trupem, hlavou a jinými částmi těla, ty se však postupně odstraňují.

(Mičáková, R., 2009)

Období „hlavonožců“

Asi ve věku 3 let začíná dítě kreslit lidskou postavu tak, že kolečko představuje hlavu a trup a z něj potom pokračují dvě čárky jako nohy a také dvě jako ruce. Taková kresba postavy je označována jako „postava hlavonožce“.

Ve věku 3 – 5 let se postupně kresba zpřesňuje, dítě přidává detaily – oči, ústa, prsty apod. (Davido, R., 2001)

Ve 3 letech dítě také zvládá napodobování podle předlohy, a to vertikální, horizontální, kruhové čáry a také nakreslí kruh. Ten často používá pro zobrazení slunce, stromu, auta atd. Ve 4 letech dítě zvládne nakreslit křížek.

(Mičáková, R., 2009)

Velká postava

Kolem věku 5 – 6 let dítě přidává k postavě trup. Ruce často připojuje na špatném místě. Správné umístění končetin a ostatních částí těla se objevuje až kolem 6. roku. Dítě je schopno zaznamenat také detaily, jako jsou řasy, uši, prsty na ruce i nohou, vlasy. (Davido, R., 2001)

Kresba je realistická a dítě ji tvoří podle představy „z paměti“.

V 5 letech už zvládne napodobit čtverec, v 6 potom trojúhelník.

(Mičáková, R., 2009)

3.3 Správné držení psacího náčiní

Pro dítě je velmi důležité správné držení tužky. Především tím únavě ruky a následným problémům, které z toho později plynou.

Jediným správným způsobem držení tužky je tzv. špetkový úchop. Dítě drží tužku ve třech prstech pravé nebo levé ruky. Jedná se o palec, prostředníček a ukazováček.

Správný „špetkový úchop“ popisuje Jana Doležalová (1998, str. 16) ve své knize Prvopočáteční psaní takto:

Palec – lehce skrčený, přidržuje tužku zleva svým polštářkem, je trochu výš od hrotu než ukazováček.

Prostředník – přidržuje pero zprava boční stranou svého polštářku.

Ukazováček – lehce ohnutý (ne prohnutý), 2 – 3 cm od konce hrotu tužky (pera), tužku přidržuje shora.

Poslední dva prsty – jsou ohnuté, nejsou přitisknuté k dlani, lehce se dotýkají papíru.

Tužka (pero) je jakoby položena do ohbí mezi palcem a ukazováčkem. Je nakloněná k trupu, při psaní na začátku řádku směřuje k rameni.

Tento způsob je pro dítě neekonomičtější jak při psaní tak i při kreslení. Všechny ostatní způsoby jsou hodnoceny jako nesprávné.

Pro nácvik správného držení je vhodné provádět různé cviky a činnosti. Jako je například nácvik pojmenovávání prstů, solení, sypání zrníček ptáčkům, ale také uždibování kousků plastelíny při modelování.

Při samotném kreslení je pak důležitý správný příklad ze strany učitelky, ale také náhledná kontrola držení.

Správné držení může podporovat nástavec z pryže, který se umístí na psací náčiní, trojhranné tužky a pastelky.

Nejvhodnější pro nácvik správného držení je měkká tužka (č. 1 nebo 2), protože tak nedochází k přílišnému tlaku a tím k únavě ruky, případně i k deformaci tvarů. (Doležalová, J., 1998)

správné držení leváka

správné držení praváka

(Bednářová, Šmardová, 2009)

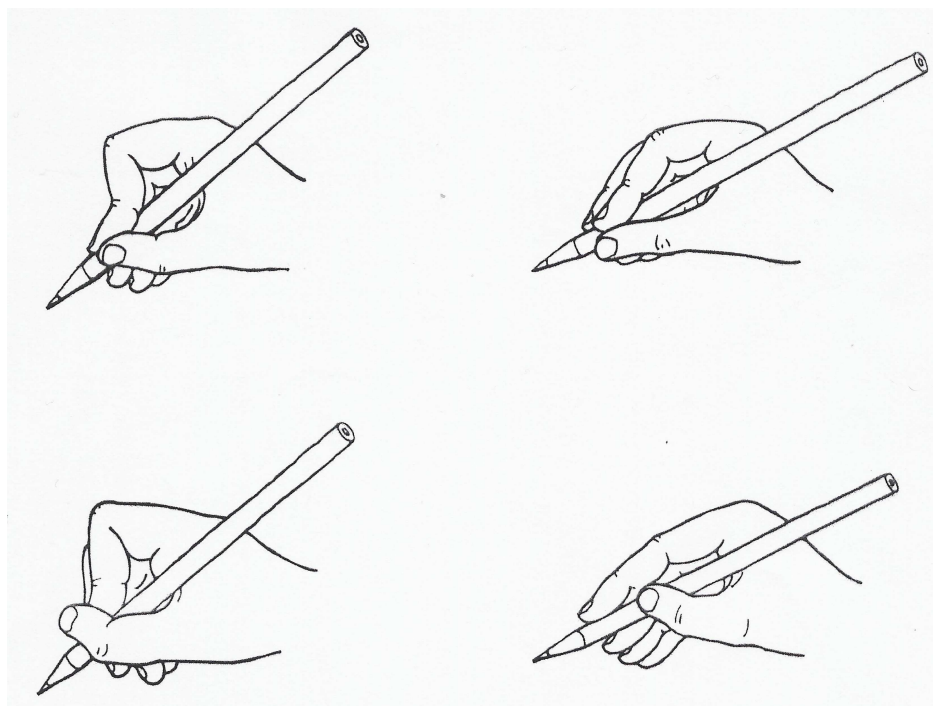
3.4 Nesprávné držení psacího náčiní

Všechny ostatní úchopy tužky než je „špetkový“, jsou špatné. Důležitý je však také fakt, že i špetkový úchop, pokud je křečovitý, je špatný.

Při nesprávném držení tužky se jedná zejména o křečovité držení a nebo jinou polohu prstů při úchopu tužky. Dítě díky tomu drží tužku v nesprávné poloze vůči papíru a tím se omezuje grafomotorika a může to způsobovat deformaci tvarů písma

a také brzkou únavu ruky. Jana Doležalová (1998, str. 19) ve své knize uvádí několik způsobů nesprávného držení tužky. Jsou to :

- **úchop pěstičkový** (častý u dětí od 3 let, pěstička může být vyšší i nižší, tento úchop dovoluje spíše jednoduché malůvky bez detailů)
- **úchop smyčcový** (při tomto držení je možné kreslení detailů, avšak pro psaní je velmi omezující)
- **úchop hrstičkový** (je nejčastější a je také často považován za „normální“, děti s ním zvládnou psát i kreslit, způsobuje však únavu ruky a ta přechází v celkový útlum, toto držení podporují čtyřhranné pastely nebo křídly, vhodnější jsou proto kulaté tvary, zcela nevhodné jsou úlomky voskovek)
- **úchop špetkový s vyšším palcem** (omezuje obratnost, plynulost, ale při kreslení nevadí)
- **úchop špetkový s palcem, který přesahuje přes ukazováček** (způsobuje neurovnanost písma, dochází při něm také únavě ruky, někdy také ke křeči)
- **protážená hrstička** (je typická pro děti s ADHD)
- **úchop vařečkový** (objevuje se u dětí, které nejsou připraveny pro školu, ale také u přeučených leváků) a
- **úchop americký**

Obr. Příklady nesprávného držení psacího náčiní (Bednářová, Šmardová, 2009)

Nesprávné držení tužky se objevuje nejčastěji u dětí v ranném věku, mentálně retardovaných dětí, ale i u dalších jedinců. Na nesprávné držení psacího náčiní má bohužel také vliv špatný vzor v rodině. Důležité je včas si nesprávného držení všimnout. Pokud si na ně dítě příliš zvykne, jde velmi těžko odstranit a dochází pak k výchovným i vzdělávacím problémům.

(Doležalová, J., 1998)

3.5 Správná poloha těla při kreslení a psaní

Dítě by mělo sedět na celém sedadle, nohy mírně u sebe a měly by být v kolenu ohnuty přibližně do pravého úhlu a měly by být opřeny o podlahu celými chodidly. Trup mírně nakloněný dopředu, ale hrudník by se neměl dotýkat přední hrany psací desky (3 – 6 cm od ní), ramena ve stejné výšce. Obě předloktí by měla být položena na psací desce, lokty jsou mírně od těla. Důležité je, aby celá váha trupu spočívala na sedadle a ne na předloktích. Hlavu má dítě rovně, v prodloužení osy páteře a je mírně nakloněna nad papírem, ve vzdálenosti asi 30 cm od špičky pera.

Velice důležitá pro vytvoření návyku správného sezení je také volba nábytku. Ten musí odpovídat tělesné výšce dítěte. (Mlčáková, R., 2009)

Obr. – příklad správného sezení při psaní a kreslení (Bednářová, Šmardová, 2009)

3.6 Lateralita

Ladislava Křišťanová (1995, str. 7) ve své knize Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou uvádí, že *lateralita je odlišnost, nesouměrnost, rozdílná aktivita jednoho z párových orgánů (horních a dolních končetin, očí, uší); přednostní užívání jednoho z párových orgánů*. A dále také, že *leváctví a praváctví je přirozený projev lateralit*.

Lateralitu dítěte je potřeba znát před započatím záměrného cvičení rozvoje grafomotoriky. (Bednářová, Šmardová, 2009)

Jako první posuzují lateralitu u dítěte jeho rodiče, a to ze subjektivního hlediska. Objektivní diagnostiku potom provádí učitelky v mateřských školách, případně učitelé na základních školách. (Křišťanová, L. 1995) Je však možné požádat o odborné posouzení lateralit v poradenském zařízení. (Bednářová, Šmardová, 2009)

Pro správné zjištění lateralit je nutné mít soubor informací. Ten získáváme z anamnézy, při pozorování dítěte (při spontánních i záměrně řízených činnostech), z kresby a v neposlední řadě ze zkoušek lateralit. V anamnéze zjišťujeme výskyt leváctví v rodině, jak probíhal pohybový vývoj a vývoj řeči. Zjišťujeme také názor rodičů na leváctví, či používání obou rukou. Při spontánních i řízených činnostech sledujeme, která ruka je při činnostech aktivnější, obratnější, případně jestli dítě používá střídavě obě ruce. Velmi důležité je sledování samotné kresby dítěte, nejprve podle vlastní volby, potom podle předlohy. Všimáme si zejména držení tužky, tlak na tužku, plynulost, vedení čáry. Dítě má kreslit požadovaný obrázek nejprve spontánně jednou rukou a potom i tou druhou. V poradenském zařízení je pak možné přidat ještě zkoušku lateralit, a to např. *Zkoušku lateralit* od Z. Matějčka a Z. Žlaba. (Bednářová, Šmardová, 2009)

Za dominantní považujeme vždy tu ruku, která pohyb vede, která ho vykonává. (Bednářová, Šmardová, 2009, str. 41)

3.7 Kreslení a psaní levou rukou

Psaní levou rukou není opakem psaní pravou rukou, jde o dvě zcela odlišné činnosti. (Šimíčková H., 2008, str. 52)

Poloha leváka při grafických činnostech by měla být vlastně zrcadlovým obrazem polohy praváka. (Mlčáková, R., 2009) Rozdíl by měl být pouze v naklonění papíru. U leváka má být nakloněn levým horním rohem nahoru. (Bednářová, Šmardová, 2009)

Velmi důležité je, aby dítě vidělo při psaní celý text napsaný na řádku, aby nedocházelo k jeho rozmazávání, proto se doporučuje u leváků větší stočení hřbetu ruky nahoru než u praváků. (Mlčáková, R., 2009)

Častou chybou je nadměrné ohýbání až vykrucování ruky v zápěstí. Lze tomu předejít právě správným nakloněním papíru. Stejný jako u praváků zůstává výběr psacího náčiní, ale také jeho držení, ovšem v levé ruce. Zásadní rozdíl je však ve výběru nůžek. Nůžky pro leváky mají převrácené postavení nožů. (Bednářová, Šmardová, 2009)

Potíže může levákovi způsobovat také směr psaní, a to zleva doprava, což je směr přirozený pro praváka. Musí se mu naučit. Také sklon písma je odlišný od praváků, pro levoruké dítě je snazší písmo stojaté. Přípustný je také mírný sklon doleva. (Kříšťanová, L., 1995)

3.8 Motorická cvičení

Je důležité rozlišovat motorická cvičení podle věkové skupiny dětí. Vycházíme při tom z fyziologického vývoje grafomotoriky.

U dětí 3 – 4 letých je nejvhodnější použít pro grafomotorická cvičení velké plochy, tzn. velkých formátů papíru. Platí, že čím je dítě mladší, tím větší plochu potřebuje. Před samotnou grafickou prací je velmi vhodné zařadit cviky na uvolnění zápěstí, lokte a celé paže. Tyto cviky můžeme dělat nejprve „ve vzduchu“, můžeme při tom využít různých říkadel, ale také písniček. Uvolňovací cviky můžeme provádět také v písku, vysypané krupici ale i na vodní ploše. Dobré je také využít mokrý štětec nebo houbu a malovat jimi na tabuli nebo na balící papír, který připevníme na zeď či na tabuli. Dále také pracujeme u stolečku, ale raději ve stoji. (Šmídová, L. 2009)

Pro samotnou kresbu je vhodné zvolit takový materiál, který zanechává širší stopu, vzhledem k velkému formátu papíru. Vhodné jsou například školní křídly (ovšem jen kulaté), uhel, voskovky, fixy, ale také houby. Také je dobré využití prstových barev.

U dětí 5 – 6 letých můžeme volit postupně menší plochy a také zmenšujeme grafický tvar. Děti už pracují spíše u stolečku, ale stále buď ve stoje nebo v sedu, ale bez opory lokte.

I nadále je vhodné používat kreslicí materiál, který zanechává větší stopu, jako jsou pastely, rudky, špejle, měkké pastelky a tužky, kulaté křídly apod. Je možné i využití štětce.

Velmi dobré pro rozvoj grafomotoriky je i vybarvování, zejména když dítě vymalovává větší plochu. Vybarvování je možné zařazovat při skupinové práci, není nutný přímý dohled učitele. Je dobré ho zařazovat také v předškolním věku, protože při vybarvování si dítě posiluje svaly prstů. Na posilování prstů je také velmi vhodné modelování.

Při grafomotorických cvičeních bychom měli dohlížet na to, aby pohyby ruky byly uvolněné, klidné, ukázněné, plynulé a koordinované.

Součástí grafomotorických cvičení by měla být také pohybová cvičení, která podporují uvolňování paže v jednotlivých kloubech a cviky prstů.

Pohyby nejprve vycházejí z ramene, lokte a zápěstí. Potom zařadíme také hru s prsty. (Šmídová, L. 2009)

Cviky pro uvolnění horní končetiny

- jedná se o gymnastické cviky celé ruky, které vedou k uvolnění ramenního, loketního kloubu a také prstů:
 - ❖ začínáme kreslením čar ve vzduchu, volíme vodorovnou a šikmou polohu
 - ❖ pokračujeme krouživými pohyby, a to zleva doprava
 - ❖ svaly prstů můžeme posílit již výše zmíněným modelováním (hlína, plastelína, modurit
 - ❖ na závěr zařadíme hry s prsty (např. mlýnek, přeskokování prstů apod.) (Šmídová, L. 2009)

- dále využíváme tzv. grafických cviků, které nám uvolňují ramenní a zápěstní kloub a prsty:
 - ❖ nejdůležitější je psaní jedním tahem, který směřuje doprava – pohyb má být plynulý, rovnoměrný a rychlý
 - ❖ vodorovné, svislé a šikmé čáry vedené zleva doprava a později kružnice a ovály jsou vhodné pro uvolnění ramenního a loketního kloubu
 - ❖ k uvolnění zápěstí používáme kreslení přímek, oblouků a křivek zleva doprava, ale také shora dolů a obráceně. Paži má dítě mírně opřenou o loket a zápěstí zvednuto
 - ❖ dobrým cvikem k rozvoji pohyblivosti prstů je vybarvování a kreslení kratších a už i lomených čar

Aby došlo k uvolnění ruky, je potřeba všechny cviky opakovat vícekrát za sebou a bez přestávky. Pro udržení rovnoměrné rychlosti je dobré využít říkadla. Cvičení provádíme systematicky a intenzivně, ale v kratších časových intervalech a tím se pohyby zmechanizují. (Šmídová, L. 2009)

3.9 Přípravné grafomotorické cviky

Grafomotorické cviky jsou důležité k dosažení uvolnění ruky před kreslením, psáním a ke zlepšení koordinace ruky a oka. Pro dítě je při nich podstatné, že nemusí přemýšlet nad směrem vedení čáry a kudy má vést stopu, protože směr vedení tužky je dán a je vymezen hranicemi – například dvěma liniemi – dítě má tak dostatečný prostor pro vedení stopy.

Přípravné cviky můžeme podle obtížnosti rozdělit do tří skupin. Pro děti předškolního věku jsou vhodné první dvě skupiny, třetí až ve věku školním. (Bednářová, Šmardová, 2009)

I. skupina:

V první skupině jsou zařazeny cviky nejméně náročné. Jiřina Bednářová je nazývá „závodní dráhy“ (2006, str.58), jsou u nich dané hranice a ty pomáhají držet směr vedení čáry. Vhodné je dítě motivovat, například rychlejší jízda

na kole, závody v autech apod. Rychlost usnadňuje dítěti uvolnění ruky, učí se sledovat a nepřerušovat linii, dále také pomáhá zmírňovat tlak na podložku.

Z počátku používáme dráhy půlkruhové a bez záhybů. Náročnost potom zvyšujeme různými záhyby. Pokud dítě tyto dráhy zvládá, můžeme zvýšit náročnost smyčkou. Pro lepší zvládnutí je dobré označit šipkou „nájezd“ na smyčku. Teprve po zvládnutí jedné smyčky můžeme zařadit smyček více, dále i zúžit linii dráhy. Na závěr zařazujeme dráhu, která je tvořena pouze jednou linií. Dítě vede linku po vyznačené čáře.

Velmi důležité je, že vždy vedeme pohyb zleva doprava. Dítě by mělo dráhy projíždět plynule, nezvedat při kreslení tužku od podložky a linie by měla být vedena jedním, nepřerušovaným tahem. (Bednářová, Šmardová, 2009)

II. skupina:

Ve druhé skupině jsou především cviky obtahovací a jednotažné. Jsou to cviky náročnější na koordinaci.

Opět se snažíme o plynulý pohyb tužky po papíře bez přerušování. Není důležitá přesnost čáry a její plynulost. Obrázek obtahujeme několikrát za sebou.

Do druhé skupiny můžeme také zařadit kruh, ale až když jeho kreslení dítě dobře zvládá a má ho zautomatizovaný, aby ho mohlo plynule a nepřerušovaně opakovaně obtahovat. Je dobré, když zvolíme obrázky stvořené z kruhů. Nejprve dítě obtahuje předkreslený obrázek, později může obrázek malovat podle předlohy. To je však podstatně obtížnější. (Bednářová, Šmardová, 2009)

III. skupina:

Pro tuto skupinu je nutné, aby mělo dítě dobře zvládnuto a zautomatizováno kreslení a je nutný osvojený plynulý pohyb po papíře. Je také potřeba, aby dítě zvládalo pohyb ruky ve vodorovné rovině, a to zleva doprava a také pohyb ve svislé rovině. Jedná se o grafomotorické prvky, ze kterých se skládá písmo.

Tato skupina je však využívána až ve školním věku.
(Bednářová, Šmardová, 2009)

4 GRAFOMOTORICKÝ ROZVOJ A DĚTSKÁ KRESBA

4.1 Cíl práce

Cílem mého výzkumu je srovnání grafomotorických dovedností a kresby u dvou předem zvolených dětí, a to u děvčete, které výtvarné činnosti záměrně vyhledává (např. spontánní kresbu, pracovní listy s grafomotorickými cviky, nabízené výtvarné činnosti apod.) a chlapce, který se o výtvarné činnosti zajímá minimálně. Obě děti dochází do mateřské školy zhruba od 3 let věku. Chlapec je o rok starší a má odklad školní docházky, oba jsou však ve třídě v postavení předškoláků.

Zajímalo mne, zda má pravidelnost grafomotorických cvičení a vlastní pozitivní přístup dítěte k výtvarným činnostem zásadní vliv na grafomotorický rozvoj a úroveň kresby. A zda při cíleném a opakovaném procvičování a motivování dojde ke zlepšení případných nedostatků, ale také ke zlepšení přístupu k výtvarným činnostem.

4.2 Charakteristika zařízení

Na svém šetření jsem pracovala v Mateřské škole Letovice – Třebětínská, kde jsem zaměstnána jako učitelka. Mateřská škola se nachází v okrajové části města Letovic – Třebětíně a je dvojtřídní. Kapacita školy je 50 dětí, z toho v každé třídě 25, a to ve věku od 3 do 6 let. Třídy jsou smíšené – heterogenní. Třídy jsou nazvány Berušky a Sluníčka.

Každá třída má prostor pro hru dětí i pro jejich pohybové aktivity. V budově školy je dále také samostatná jídelna a ložnice. Místnosti jsou vybaveny nábytkem a technickým vybavením, které odpovídají věku, počtu i individuálním potřebám dětí. Skříňky, police i stoly jsou přizpůsobeny výšce dětí, ty mají hračky na dohled i dosah a mohou si je samostatně brát a mají přehled při jejich ukládání. V blízkosti každé třídy je také hygienické zařízení (WC, sprcha, umývárna). Osvětlení je zářivkové, pouze v ložnici jsou lustry.

Součástí školy je také školní zahrada, která je modernizována a vybavena dřevěnými průlezkami, skluzavkou a houpačkami pro spontánní pohyb dětí. Děti

mohou využít také dvě upravená pískoviště, nové hřiště na kopanou a košíkovou a chodníčky pro jízdu na koloběžkách, tříkolkách a s kočárky.

Mateřská škola má čtyři pedagogické pracovnice, z toho jsou tři učitelky a ředitelka školy a čtyři provozní zaměstnanci, a to školnice, kuchařku, vedoucí stravování a účetní.

Provoz mateřské školy je od 6.30 do 16.00 hodin. Od 6.30 se děti scházejí ve sluníčkové třídě, v 7.30 přichází druhá paní učitelka a odchází s Beruškami do své třídy. Třídy se spojují opět odpoledne, kdy jedna paní učitelka odchází v 15.30, a to zase ve třídě Sluníček. Do této doby jsou děti ve svých třídách, ale potkávají se např. při stolování, procházkách, či pobytu na zahradě.

Naše mateřská škola pracuje podle školního vzdělávacího programu s názvem „Jaro, léto, podzim, zima v naší školce je nám prima“. Vzdělávací program je vypracován v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Mateřská škola nabízí úzkou spolupráci s rodiči, mají možnost individuálního rozhovoru s učitelkou, domlouvat se společně na postupu při výchově a vzdělávání dítěte, učitelka informuje rodiče o pokrocích či potížích a snaží se společně situaci řešit. Rodiče se také zúčastňují plánovaných akcí. Jsou to například tvořivé dílny, karneval, divadelní představení apod. Rodiče jsou také informováni o dění v mateřské škole na pravidelných schůzkách.

Mateřská škola také nabízí „nadstandardní aktivity“, například edukativně – stimulační skupiny pro předškolní děti a rodiče, logopedickou péči, výuku základů angličtiny pro nejmenší, výtvarný kroužek „Malujeme pro radost“, základy hry na zobcovou flétnu „Veselé pískání“, plavecký výcvik a také taneční kroužek.

Škola také spolupracuje se zřizovatelem, s místní základní školou a s ostatními mateřskými školami v Letovicích. Dále také s ZUŠ Letovice, Městským kulturním střediskem, s pedagogicko-psychologickou poradnou, ale také s dětskou lékařkou, městskou policií a místními hasiči.

Učitelky zakládají dětem obrázky do portfolia a vedou si průběžnou diagnostiku. Předškolní děti mají ještě navíc pracovní sešity, a to pro oblast grafomotorickou a matematických představ, které společně vypracovávají. Učitelka přitom sleduje pokroky nebo případné nedostatky a ty si zaznamenává.

4.3 Vlastní šetření

Vlastnímu šetření předcházelo záměrné sledování vybraných dětí, jejich grafomotorických dovedností a návyků při grafomotorických a výtvarných činnostech. Výsledky svého sledování jsem zaznamenala do připravených tabulek a sestavila jsem si plán činností k vlastnímu šetření. Pro širší přehled jsem si vytvořila kazuistiky jednotlivých dětí. Na závěr jsem výsledky šetření porovнала a vytvořila hodnocení.

Pracovní postup a využití metody

Pro svůj záměr jsem vybrala cvičení pro uvolnění paže a ruky a také částečně přetvořila pracovní listy s grafomotorickými prvky, které mi děti, nezávazně na sobě, vypracovaly. Využila jsem toho, že děti pracovaly ve skupině spolu s ostatními a za přispění vhodné motivace a přístupu, aby se u pozorovaných dětí neobjevil pocit zkoušení a následný strach ze selhání nebo naopak nechut k práci.

Na začátku šetření jsem si vytvořila tabulky, do kterých jsem si zaznamenala stávající stav grafomotorických dovedností dětí. Výsledky své práce s dětmi jsem zhodnotila v kapitole „závěry šetření“.

Pro rozbor dětské kresby jsem využila vedeného portfolia.

Při práci jsem také sledovala návyky při kreslení (držení tužky, tlak na podložku apod.) a snažila se vhodným opravováním a motivováním dojít ke zlepšení.

Příklady činností:

Pro procvičení kloubní pohyblivosti jsem zvolila hry s říkadly a se zpěvem, děti při nich procvičovaly paže, předloktí a zápěstí. Říkadla děti inspirovala k cílenému pohybu. Před vypracováním grafomotorických listů jsme procvičovali také prsty.

Pro děti, u kterých jsem vysledovala s výrazně nedostatečným uvolněním ruky jsem ještě zařadila činnosti jako je navlékání korálků, vystřihování a vytrhávání papíru, manipulace s drobnými předměty, ale také malování a kreslení. Děti byly k činnostem namotivovány a mohly si vybírat z připravené nabídky činností.

Kazuistika č. 1

Jméno: Tomáš

Věk: 7 let (duben 2010)

Osobní charakteristika:

Chlapec vyšší postavy, krátké světlé rezavé vlasy, modré oči, pihy v obličeji, světlá pokožka.

V kolektivu je oblíbený, do třídy vstupuje bez problémů v doprovodu svého mladšího bratra a maminky. Těžko se podřizuje, musí mu být vše vysvětleno, hůře také dodržuje dohodnutá pravidla. Ve třídě je velmi hlučný.

Rodinná anamnéza:

Rodina úplná, funkční, na střední sociální a vyšší mentální úrovni.

Matka narozena 1977, vzdělání střední s výučním listem, zaměstnána jako prodavačka ve specializované prodejně.

Otec narozen 1976, vzdělání středoškolské s maturitou, je zaměstnán jako informatik.

Mladší bratr, narozen 2006, osvojen z dětského domova v roce 2008.

Rodina žije v dvougeneračním rodinném domku s rodiči otce. Ti se také aktivně podílejí na výchově a péči o děti.

Osobní anamnéza:

Dítě narozeno v roce 2003, osvojeno z dětského domova v tomtéž roce ve věku tří měsíců. Ranný psychomotorický vývoj probíhal v normě, chodit začal 1,2 roku, pohybově obratný.

Oblast řečového vývoje také v normě, první slova kolem 1,3 roku. Při vstupu do mateřské školy, ve věku 3 let, komunikace a slovní zásoba dobrá, ale hůře srozumitelná výslovnost.

Adaptace proběhla v normě. Při ranním příchodu do mateřské školy občasný pláč a delší loučení s matkou. V průběhu dne bez problémů, zapojuje se do spontánních i řízených činností. Je však nesoustředěný, neustále odbíhá od jedné hračky nebo činnosti ke druhé. S učitelkou komunikuje, ale spontánní kontakt nevyhledává.

V kolektivu má problém s podřízením se jiným dítětem, konflikty řeší silou. Rád si hraje s auty, kostkami a vyhledává pohybové aktivity, jako jsou pohybové hry, jízda na tříkolce a koloběžce. K oblíbeným činnostem patří také hra na pískovišti. Hrubá motorika v normě. Nevyhledává výtvarné činnosti, plnění úkolu na pracovním listě nedokončuje nebo vypracovává ve spěchu, práci odbývá a odbíhá od ní. Na činnost se nesoustředí, sleduje činnosti a hru ostatních dětí. Grafomotorika je proto na nízké úrovni, kresba je obsahově chudá a neodpovídá věku, linie jsou kostrbaté a přerušované. Problémy má s napodobováním tvarů, nezvládá dokreslování obrázků. Spontánní výtvarný projev nevyhledává. Psací náčiní drží křečovitě a má nesprávný úchop. Lateralita ještě není zcela vyhraněna, ruce střídá. Geometrické tvary rozlišuje a pojmenovává správně. Pravolevá a prostorová orientace je správná. Zpočátku problémy v sebeobsluze – oblékání, hygiena, stolování. Nyní je samostatný, ale je při těchto činnostech nedbalý. Příborem jíst umí, ale stolování je však stále mírně nečisté.

V řečové oblasti potíže pouze v rovině foneticko-fonologické, které se projevují chybnou výslovností některých hlásek, a to sykavek a vibrant. Chlapec je v péči klinického logopeda.

Má odklad školní docházky. Vyjádření pedagogicko-psychologické poradny zní, že u u práce je u chlapce nutný dohled dospělé osoby, není schopen ji sám dokončit. Mimo jiné je sluchová a zraková diferenciaci nevyzrálá, grafomotorika ruky je výrazně neuvolněná, vizuomotorické zpracování je nedostatečné.

Doporučení:

- ❖ rozvíjet grafomotoriku (trhání, stříhání, kreslení ve vodorovné i svislé poloze, omalovánky)
- ❖ rozvíjet vizuomotoriku (puzzle, hledání rozdílů, kreslení podle předlohy)
- ❖ rozvíjet zrakovou diferenciaci (hledání rozdílů, hledání shodných nebo rozdílných obrázků v řadě)

Navštěvuje edukativně-stimulační skupiny v pedagogicko-psychologické poradně.

Tabulka 1 – spontánní kresba - Tomáš (stav na počátku šetření)

Spontánní kresba	Zvládá + věk	Poznámky:
Čáranice	Ano 3	Spontánní kresbu nevyhledává, kresba je obsahově chudá, křečovitá, detaily pouze s pomocí učitelky
Pojmenovává čáranici	Ne	
Hlavonožec	Ano 5	
Postava (hlava, trup, konč.)	Ano 6-7	
Postava s detaily	Ano 7 (s pomocí)	
Nejčastěji kreslí	Dopravní prostředky	

Tabulka 2 – návyky při kreslení (stav na počátku šetření)

Návyky při kreslení	
Držení psacího náčiní	chybné – špetkovitý s přesahem palce
Postavení ruky	správné
Uvolnění ruky, tlak na podložku	ruka je výrazně neuvolněná, tlak na podložku je přílišný
Plynulost tahů	křečovitě, trhavé pohyby, tahy jsou přerušované, linie je značně kostrbatá

Tabulka 3 – zvládnutí grafomotorických prvků (stav na počátku šetření)

Grafomotorické prvky	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
Svislá čára			X
Vodorovná čára			X
Kruh		X	
Dolní oblouk		X	
Horní oblouk		X	
Šikmá čára			X
Ovál		X	
Spirála	X		
Vlnovka	X		
Zuby	X		

Horní smyčka	X		
Dolní smyčka	X		
Horní oblouk s vratným tahem	X		
Dolní oblouk s vratným tahem	X		

Tabulka 4 – vizuomotorika (stav na počátku šetření)

Vizuomotorika	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
Dráhy – čára mezi dvěma liniemi			X
Obtahování jednotážného cviku	X		

Kazuistika č. 2

Jméno: Adéla

Věk: 6,5 roku (duben 2010)

Osobní charakteristika:

Děvče střední postavy, dlouhé tmavě hnědé vlasy, modré oči.

V kolektivu je velice oblíbená, je výraznou, dominantní osobností ve třídě. Do třídy přichází se svým bratrem (dvojčetem) a v doprovodu obou rodičů, a to bez problémů. Až na občasné výjimky dokáže respektovat dohodnutá pravidla.

Rodinná anamnéza:

Rodina úplná, funkční, na vyšší sociální i mentální úrovni. Matka narozena 1974, vzdělání středoškolské s maturitou, zaměstnána jako účetní.

Otec narozen 1970, vzdělání středoškolské s maturitou a je osoba samostatně výdělečně činná.

Stejně starý bratr, dvojče a starší sestra.

Rodina žije v rodinném domě v okrajové části města.

Osobní anamnéza:

Dítě narozeno v roce 2003 společně se svým bratrem dvojčetem, a to přirozenou cestou měsíc před stanoveným termínem. Porod probíhal bez komplikací.

Ranný psychomotorický vývoj probíhal v normě, chodit začala v 1,3 roku, pohybově je velmi obratná. Oblast řečového vývoje také v normě, první slova kolem 1,2 roku.

Vstup do mateřské školy proběhl ve věku 2, 9 roku i se svým bratrem. Komunikace byla složitá, se svým bratrem používali „vlastní jazyk“. Výslovnost se však díky kontaktu s ostatními dětmi i učitelkou velmi rychle zlepšila.

Adaptace proběhla v normě, pouze s krátkodobým občasným pláčem při ranním loučení s rodiči. V průběhu dne se však zapojovala do činností, jak spontánních, tak i řízených. S učitelkou komunikuje velice ráda a často.

V kolektivu má ráda dominantní postavení, ale dokáže se i podřídít. Konflikty řeší buď silou nebo pláčem, ale někdy se i domluví.

Ráda skládá puzzle, kreslí si, prohlíží si encyklopedie, pohádkové a obrázkové knihy, ale také si ráda staví z kostek a hraje společenské hry. Pokud tyto činnosti vykonává sama, je velmi soustředěná a vydrží u ní dlouho. Ráda se také zapojuje do pohybových aktivit, ať už ve třídě nebo na školní zahradě. K oblíbeným činnostem patří také hra na pískovišti. Často vyhledává společnost svého bratra, ale odloučení od něj jí nevadí.

Výtvarné činnosti vyhledává samostatně nebo využívá nabídky učitelky, baví ji také plnění úkolů s pracovními listy. Při práci je soustředěná, pečlivá a pokud ji někdo neruší a nerozptyluje, tak se jí snaží dokončit. Občas je však aktivní až příliš a zůstává jí více nedokončených prací.

Grafomotorika je na dobré úrovni, kresba je obsahově bohatá a odpovídá věku, linie je rovná, tahy plynulé a nepřerušované. Nemá problém napodobovat tvary ani dokreslovat obrázky. Psací náčiní umí držet správným způsobem, ale občas se zapomene a drží tužku hrstičkovým úchopem. Lateralita je pravostranná. Geometrické tvary pozná i pojmenuje. Prostorová i pravolevá orientace je většinou správná.

Vzhledem k tomu, že do mateřské školy nastoupila v necelých třech letech, tak měla zpočátku potíže při sebeobsluze – zejména při oblékání. To však velice rychle zvládla. Umí také jíst příborem a stolování je čisté.

V řečové oblasti potíže nemá, výslovnost je správná, nebyla nutná ani logopedická intervence. Ve školním roce 2010/2011 nastupuje povinnou školní docházkou.

Tabulka 1 – spontánní kresba – Adéla (stav na počátku šetření)

Spontánní kresba	Zvládá + věk	Poznámky:
Čáranice	Ano 2 roky 9 měs.	Je velice aktivní, samostatně vyhledává výtvarné aktivity. Ráda maluje, kreslí, stříhá, lepí. Při práci je pečlivá a snaží se ji dokončit.
Pojmenovává čáranici	Ano 2 roky 9 měs.	
Hlavonožec	Ano 3,5 roku	
Postava (hlava, trup, konč.)	Ano 4 roky 6 měs.	
Postava s detaily	Ano 5,5 roku	
Nejčastěji kreslí	Květiny, rodinu, napodobuje písmo.	

Tabulka 2 – návyky při kreslení (stav na počátku šetření)

Návyky při kreslení	
Držení psacího náčiní	hrstičkový úchop
Postavení ruky	správné
Uvolnění ruky, tlak na podložku	dobré, tlak na podložku v normě
Plynulost tahů	tahy plynulé, nepřerušované, linie je rovná

Tabulka 3 – zvládnutí grafomotorických prvků (stav na počátku šetření)

Grafomotorické prvky	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
Svislá čára			X
Vodorovná čára			X
Kruh			X
Dolní oblouk			X
Horní oblouk			X
Šikmá čára			X
Ovál			X
Spirála		X	
Vlnovka		X	
Zuby		X	
Horní smyčka		X	

Dolní smyčka		X	
Horní oblouk s vratným tahem		X	
Dolní oblouk s vratným tahem		X	

Tabulka 4 – vizuomotorika (stav na počátku šetření)

Vizuomotorika	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
Dráhy – čára mezi dvěma liniemi			X
Obtahování jednotážného cviku			X

4.4 Závěry vlastního šetření, návrhy pro praxi

Zvolenými postupy práce a závěrečným porovnáním výsledků šetření jsem došla k závěru, že pravidelnost a návaznost grafomotorických cvičení má zásadní vliv na pozitivní grafomotorický vývoj dítěte. Dítě si získané vědomosti, dovednosti a návyky zautomatizuje a je schopno je dále využívat a navazovat na ně při další práci. Velmi důležitá je také vhodná motivace, aby dítě o práci mělo zájem a nebralo ji jako nutnost a záměrné učení. Pro pozitivní výsledek je podstatná také pochvala, povzbuzení k další práci a ocenění snahy, ale v případě chyb při činnostech a nesprávných návyků je nutné dítě ohleduplně opravit a poradit mu.

Pro své šetření jsem vybrala dvě děti ze třídy, ale tento princip práce je vhodný i pro větší skupiny dětí.

Výsledky šetření:

Tomáš

Pro zhruba měsíční cílené a záměrné práci jsem došla k těmto závěrům a vysledovala jsem u vybraného chlapce tyto pokroky a zlepšení.

Držení psacího náčiní se zlepšilo, je však stále nutné upozorňovat a připomínat správný úchop, držení nebylo za tak krátkou dobu zafixováno. Ruka je uvolněnější, je ale potřeba v uvolňovacích cvicích pokračovat. Tlak na podložku je bohužel stále

příliš velký. Tahy ještě nejsou zcela nepřerušované, ale stále značně kostrbaté v důsledku nedostatečně uvolněné ruky, zlepšení je však patrné. Z grafomotorických prvků zvládal svislou, vodorovnou a šikmou čáru. Výrazné zlepšení jsem vysledovala u vlnovky, horního a dolního oblouku, kruhu a oválu. Bohužel však pouze za dohledu učitelky, jinak se nesoustředí a práci kazí. U ostatních grafomotorických prvků je znatelné mírné zlepšení. Ve vizuomotorice bylo problémové obtahování jednotázných cviků. I zde jsem však zaznamenala pokrok, ale i při této činnosti je nutný dohled dospělé osoby.

Celkově je viditelné zlepšení v soustředěnosti, a to díky celkovému zlepšení a radosti z úspěchu, ale také díky motivaci a vhodně voleným námětům blízkým jeho zájmům. Je však stále nutný dohled dospělé osoby, chlapec se nechá lehce rozptýlit okolím. Kresba je bohužel stále obsahově chudší, bez detailů a neodpovídá věku. Ke kresbě musí být namotivován, sám ji stále nevyhledává.

I přes to bych pokroky hodnotila pozitivně a doporučovala bych v započaté práci pokračovat. Musím také poznamenat, že k pozitivním výsledkům přispělo také to, že chlapec navštěvuje edukativně stimulační skupiny při pedagogicko-psychologické poradně.

Adéla

U děvčete jsem při vstupní diagnostice žádné zásadní nedostatky a problémy nezaznamenala. Pouze občasné chybné držení psacího náčiní. Po připomenutí je však držení správné. Ostatní návyky při kreslení jsou v pořádku (tlak na podložku, plynulost tahů atd.) Ve zvládnutí grafomotorických prvků jsem vysledovala mírné nedostatky při kreslení spirály, vlnovky, zubů, atd. (viz tabulka 3) Po skončení šetření byly všechny grafomotorické prvky zvládnuty. Po vizuomotorické stránce problémy neměla. Ve spontánní kresbě je velmi aktivní, ráda maluje i kreslí. Má bohatou fantazii. Kresba je obsahově bohatá, obsahuje detaily a odpovídá věku. Při práci je soustředěná a pečlivá, snaží se ji vždy dokončit.

Závěrem musím konstatovat, že i přes cílenou práci jsou patrné výrazné rozdíly ve výsledcích obou dětí. Vlastní aktivita, zájem a pozitivní přístup k výtvarným činnostem má podstatný vliv na úspěšnost při práci a také pro získání jistoty při grafomotorických činnostech a také přispívá k postupnému zautomatizování grafomotorických prvků, které jsou tak důležité pro následnou výuku psaní.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se soustředila na grafomotorický rozvoj dítěte a na dětskou kresbu. Mým cílem bylo seznámení se samotným vývojem grafomotoriky a dětské kresby, s problematikou správného a nesprávného držení psacího náčiní, s otázkou laterality, ale také s důležitostmi motorických cvičení a přípravných grafomotorických cviků. Vytvořila jsem si představu o hlediscích posuzování zralosti a připravenosti dítěte pro povinnou školní docházku. Pro úplnost jsem připojila i základní charakteristiky vývojových období dítěte. Cílovou skupinou mého šetření byly děti předškolního věku. Práce s dětmi je velice náročná a zodpovědná. Každé dítě má své individuální zvláštnosti, které musíme zohledňovat. Při zpracovávání své bakalářské práce jsem využila literatury s výše zmiňovanou problematikou spolu se znalostmi a zkušenostmi ze své praxe učitelky mateřské školy. Podle Rámcového vzdělávacího programu je záměrem předškolního vzdělávání rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální a vést je tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají. (2004, str. 11)

K tomu patří také rozvoj v oblasti grafomotoriky. V mateřské škole se k tomuto účelu využívají rozličné pracovní listy, sešity a cvičení. Součástí je vhodná motivace, např. za pomoci příběhů, pohádek, říkanek, básniček, písniček a kreslených vyprávění. Přirozenou činností dětí je také kresba. Dítě se její pomocí vyjadřuje, projevuje a realizuje. Rozvíjí se jeho fantazie, obrazotvornost a tvořivost. Důležité je také zmínit hru, která je pro dítě hlavní činností, při které se učí, seznamuje a všestranně rozvíjí. V mateřské škole má dítě ke svému rozvoji veškeré podmínky, ať už materiální, jako je vybavení hračkami, pomůckami, ale je také profesionálně vedeno ze strany pedagogů, kteří se snaží dětem nabídnout co možná nejvíce podnětů k jejich všestrannému rozvoji. To vše by však nebylo dostačující bez péče rodičů a jejich aktivní spolupráce s mateřskou školou. Odměnou pro rodiče i pedagogy je pak co nejjednodušší a úspěšný vstup dítěte do základní školy, jeho zařazení do nového prostředí a zvládnání nových úkolů.

Seznam použitých pramenů a literatury

LOOSEOVÁ, A, C. *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. Praha: Portál s.r.o. 2001 ISBN 80-7178-816-3

LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha: Portál s.r.o.2007 ISBN 978-80-7367-244-7

BEDNÁŘOVÁ, J. *Co si tužky povídaly : grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 4 do 6 let* Brno: Computer press 2005 ISBN 80-251-0895-3

BEDNÁŘOVÁ, J. *Mezi námi pastelkami : grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 3 do 5 let*. Brno: Computer press 2005 ISBN 80-251-0809-0

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky*. Brno: Computer press 2009 ISBN 80-251-0977-1

DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Praha: Portál s.r.o. 2005 ISBN 978-80-7367-415-1

RVP pro předškolní vzdělávání. ÚIV - Tauris 2006 ISBN 8087000005

CIKÁNOVÁ, K. *Kreslete si s námi*. Praha: Aventinum 1992 ISBN 80-85277-85-0

SLAVÍKOVÁ, V. SLAVÍK, J. HAZUKOVÁ, H. *Výtvarné čarování (Artefiletika pro předškoláky a mladší školáky)*. Praha: UK - Pedagogická fakulta 2000 ISBN 80-7290-016-1

SLAVÍKOVÁ, V. SLAVÍK, J. ELIÁŠOVÁ, S. *Dívej se, tvoř a povídej!*. Praha: Portál ISBN 978-80-7367-322-2

ŠVINGALOVÁ, D. *Kapitoly z vývojové psychologie pro učitelství mateřských škol*. Liberec: Technická univerzita 2003 ISBN 80-7083-679-0

HRADECKÁ, M. *Kapitoly z vývojové psychologie*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1979

BEDNÁŘOVÁ, J. *Rozvoj zrakového vnímání pro děti od 4 do 6 let : jak krtek Barbora našel cestu domů*. Brno: Computer press, a.s. 2009 ISBN 978-80-251-2446-8

BEDNÁŘOVÁ, J. *Rozvoj zrakového vnímání pro děti od 3 do 5 let : jak krtek Barbora uviděl svět*. Brno: Computer press, a.s. 2009 ISBN 978-80-251-2440-6

OVEČKOVÁ, V. *Grafomotorická cvičení*. Brno: Computer press, a.s. 2007 ISBN 978-80-251-1763-7

BEDNÁŘOVÁ, J. ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer press, a.s. 2007 ISBN 978-80-251-1829-0

VÁCLAVOVÁ, D. ZELINKOVÁ, O. HOUDEK, L. *Sešity na vodítku*. Praha: Knižní podnikatelský klub 1991 ISBN 80-85267-20-9

BEDNÁŘOVÁ, J. *Na návštěvě u malíře*. Brno: Computer press, a.s. 2006 ISBN 80-251-0951-8

BEDNÁŘOVÁ, J. ŠMARDA, R. *Jedním tahem*. Praha: DYS-centrum 2009

MLČÁKOVÁ, R. *Grafomotorika a počáteční psaní*. Praha: Grada Publishing, a.s. 2009 ISBN 978-80-247-2630-4

DOLEŽALOVÁ, J. *Prvopočáteční psaní*. Hradec Králové: Gaudeamus 1998 ISBN 80-7041-938-5

KAPLANOVÁ, J. *Kruhy, čáry, písmena*. Praha: Velryba 1997 ISBN 80-85860-08-2

SANTLEROVÁ, K. *Metody ve výuce čtení a psaní*. Brno : Paido, 1995 ISBN 80-85931-05-2

SANTLEROVÁ, K. Rozvoj grafomotoriky v předškolním věku. 1. vyd. Brno : Centrum pro další vzdělávání učitelů MU v Brně, 1994

TREUOVÁ, H. *Pracovní sešit pro rozvoj grafomotoriky a smyslového vnímání.* Havlíčkův Brod: Tobiáš 1995 ISBN 80-85808-36-6

NOVOTNÁ, L. HŘÍCHOVÁ, M. MIŇHOVÁ, J. *Vývojová psychologie.* Plzeň: Západočeská univerzita 2004 ISBN 80-7043-281-0

SKORUNKOVÁ, R. *Úvod do vývojové psychologie.* Hradec Králové: Gaudeamus 2008 ISBN 978-80-7041-490-3

KOHOUTEK, R. *Způsobilost dítěte pro zahájení školní docházky.* Brno: Pedagogicko psychologická poradna města Brna 1988

MAŠINDOVÁ, M. OPRAVILOVÁ, E. *Otázky školní zralosti III.* Praha: Krajský pedagogický ústav v Praze 1973

MICHALOVÁ, Z. *Kreslíme si každý den.* Praha: SPN 1996 ISBN 80-85937-25-5

ŠMÍDOVÁ, L. *Prvopočátky čtení a psaní 1., 2. – přednáška 2009*

ŠIMÍČKOVÁ, H. *Aspekty prvopočátečního čtení a psaní a rozvoje logického myšlení ve světě bezprostředního okolí dítěte předškolního a ranného školního věku.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě 2008 ISBN 978-80-7368-570-6

KŘIŠŤANOVÁ, L. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou.* Hradec Králové: Gaudeamus 1995 ISBN 80-7041-205-4

<http://www.prvnistupenzs.wgz.cz/psani>

<http://www.nachod-zskom.cz/index.php?nid=5530&lid=CZ&oid=1156038>

<http://www.msletovice-trebetinska.cz/index.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – kresby Tomáš – lidská postava

Příloha č. 2 – příklad kresby – Tomáš – rodina

Příloha č. 3 – kresby Adéla – lidská postava

Příloha č. 4 – obrázky „Jedním tahem“ Tomáš

Příloha č. 5 – obrázky „Jedním tahem“ Adéla

Příloha č. 6 – pracovní list – grafomotorické prvky Tomáš (po šetření)

Příloha č. 7 – pracovní list – grafomotorické prvky Adéla (po šetření)

Příloha č. 1

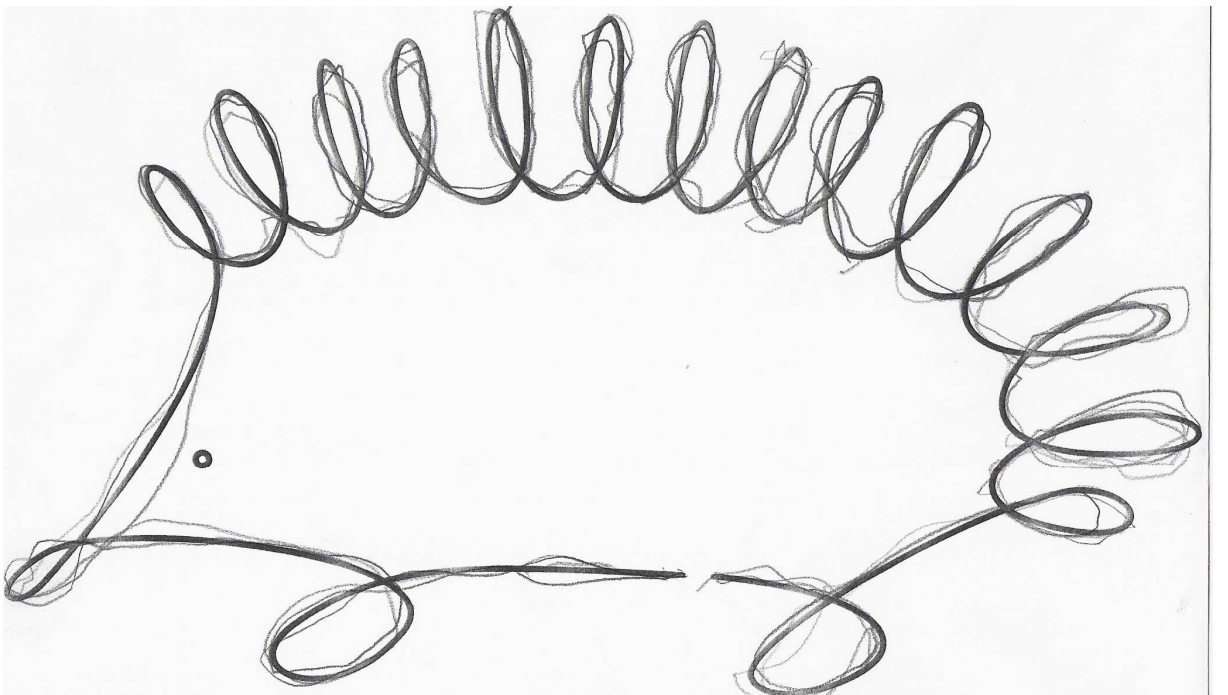
Příloha č. 2

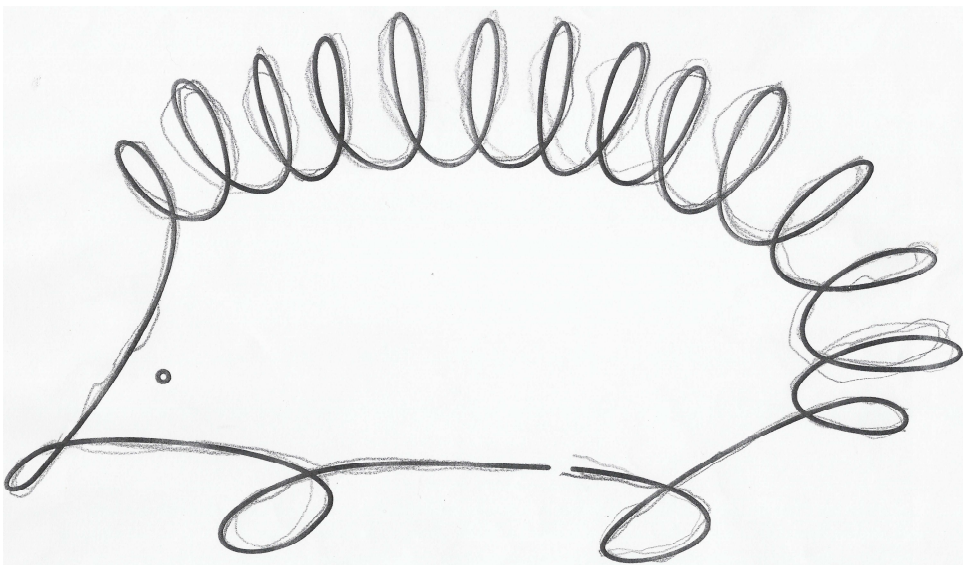
Příloha č. 3

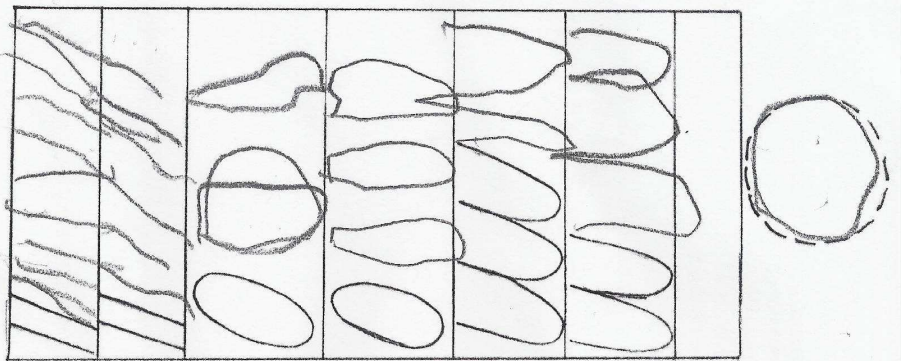
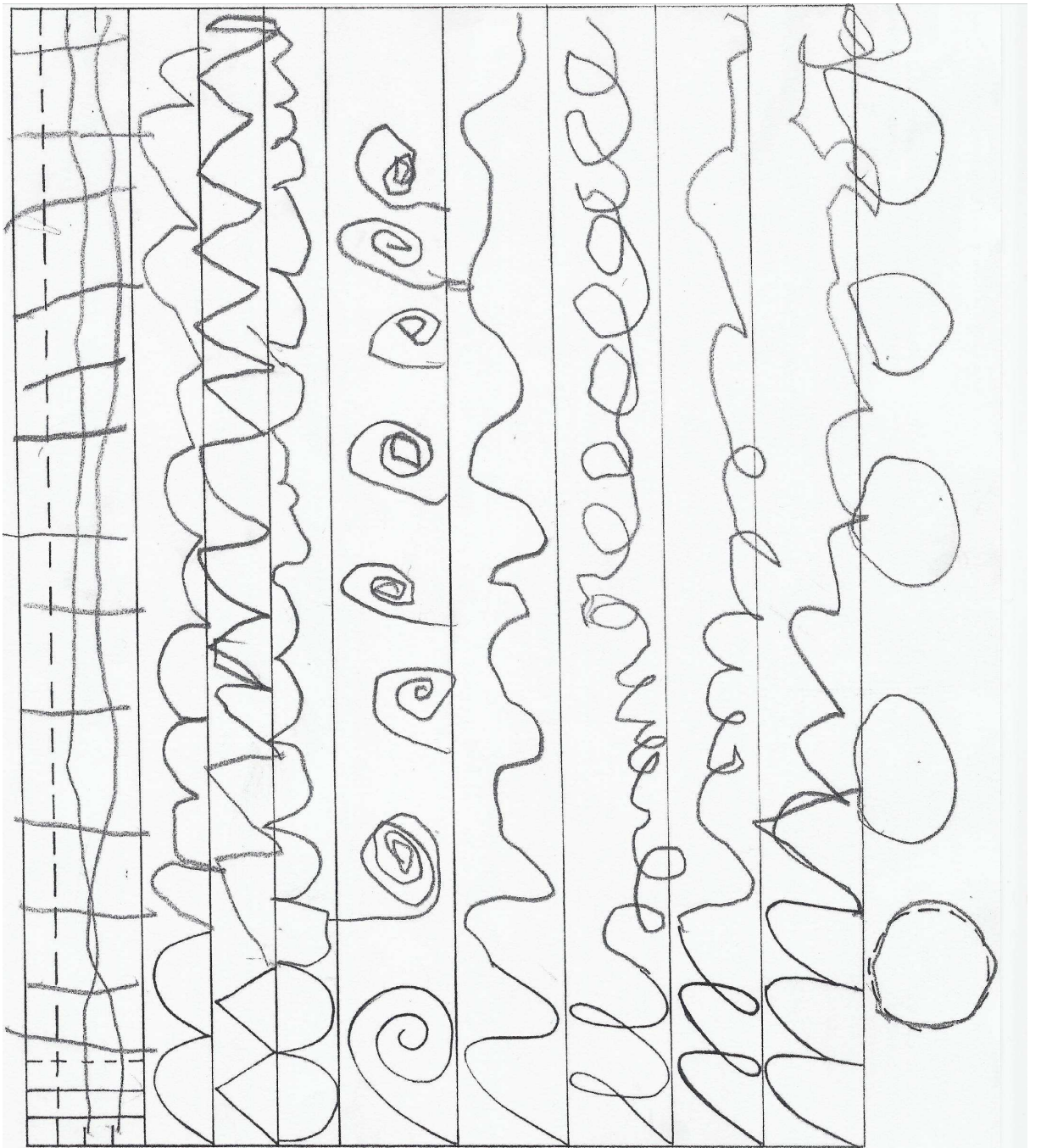
Příloha č. 4

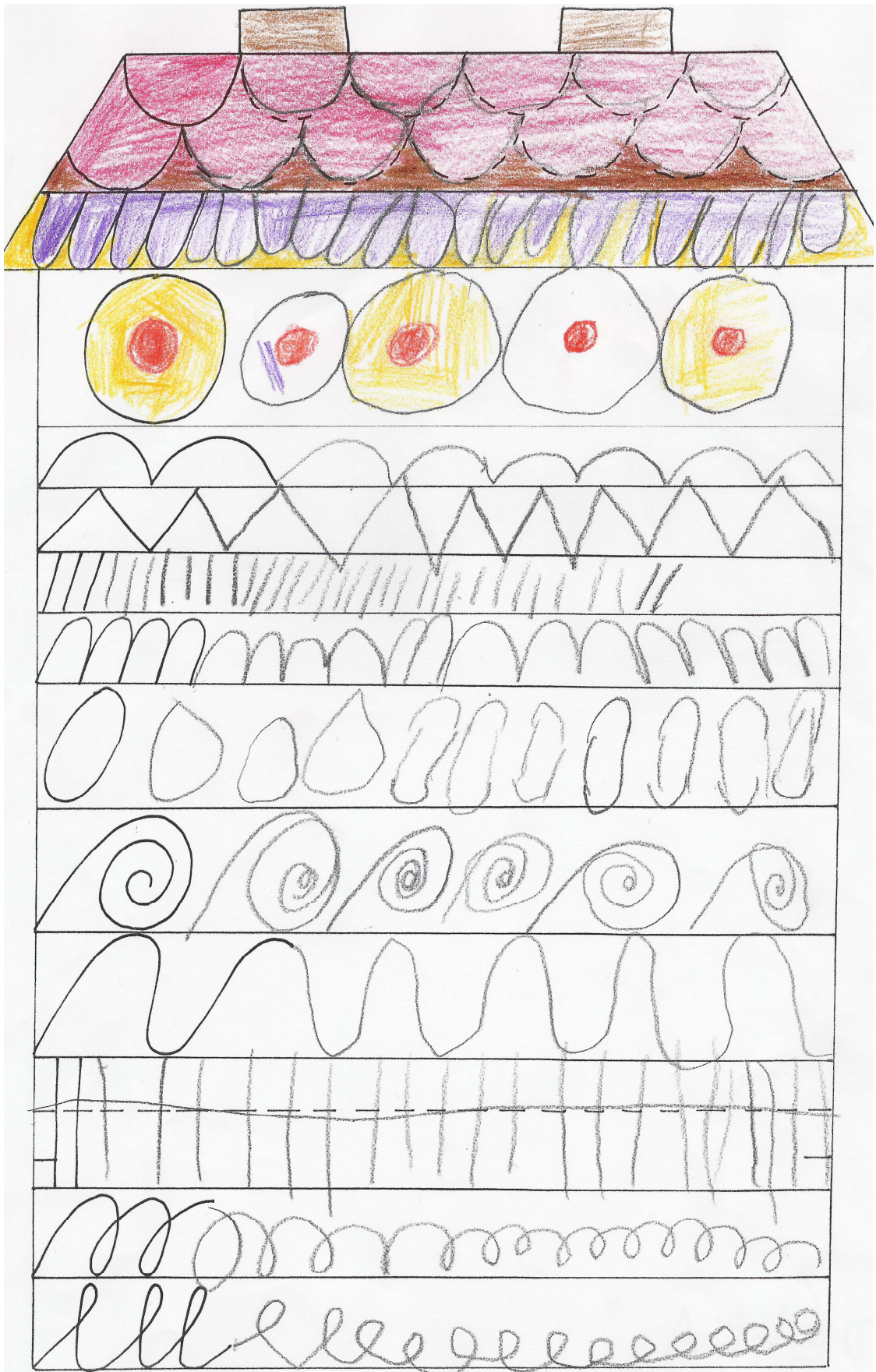
Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Pavλίna Kejíková
Katedra:	Primární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Petr Exler, PhD.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Rozvoj dětské kresby a grafomotoriky v mateřské škole
Název v angličtině:	The children's graphics and grafomotorics in a nursery school
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá problematikou rozvoje grafomotoriky a vývojem dětské kresby, a to u dětí předškolního věku. Hlavním cílem bylo ověřit si získané teoretické znalosti z tohoto oboru v praxi. Zvolit si správný postup práce a tím podporovat grafomotorický rozvoj a omezit nebo zabránit získání nesprávných grafomotorických návyků.
Klíčová slova:	Grafomotorika, školní zralost a připravenost, dětská kresba, laterality, dítě předškolního věku
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with grafomotorics problems and progression of children's drawing of preschool age. The main objective was verify the theoretical knowledge gained from this field in practice - choose the correct method of work and support grafomotorics development and to reduce or prevent from obtaining the wrong grafomotorics habits.
Klíčová slova v angličtině:	Grafomotorics, school readiness and maturity, children's drawing, laterality, child of preschool age
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Kresby Tomáš – lidská postava Příloha č. 2 – Příklad kresby – Tomáš – rodina Příloha č. 3 – Kresby Adéla – lidská postava Příloha č. 4 – obrázky „Jedním tahem“ Tomáš Příloha č. 5 – obrázky „Jedním tahem“ Adéla Příloha č. 6 – Pracovní list – grafomotorické prvky Tomáš (po šetření) Příloha č. 7 – Pracovní list – grafomotorické prvky Adéla (po šetření)
Rozsah práce:	46 stran
Jazyk práce:	Čeština